रङ्गपत्राश्च कीर्त्तिताः। पूर्ववत् पञ्चपत्रस्थः कर्त्तव्यश्चिशोपर। गन्धपुष्पोपहारैश्च यथाशक्ति विधीयते"।

हरिव्रते वराहपु० "त्रैलोक्यगामिनी देवी लक्ष्मीस्तेऽस्तु सदा प्रिया। द्वादशी च तिथिस्तेऽस्तु कामरूपी च जायते"। हरिं प्रतीदं वचनम् "हताशनो भवेद् यस्तु द्वादश्यां तत्परायणः। स स्वर्गवासी भवति पुमान् स्त्री वा विशेषतः"।

हरिकाशीव्रतं भविष्योत्तरे "शुक्ले माघपदस्यैव तृतीयायां समाचरेत्। रत्नधान्यैः सवैर्ढैः कृत्वा विहितमाहले। कर्पूरैर्नीरिकेलैश्च फलैश्च मधुरैस्तथा। मातुलाङ्गकसुलैर्माध्वीकैर्लम्बकैस्तथा। गन्धैः पुष्पैः फलैर्धूपैर्नैवेद्यैर्मोदकादिभिः। प्रोक्षयित्वा समासाद्य पञ्चरागेण भाषिता। वराहादाद्यादिभिर्गीतैः शुभैर्दिव्यैः कथानकैः। पूजनीया महाराज! मन्त्रेणानेन भक्तितः। हरेर्नाम्नः सहस्रस्थे! हरिकाशि! हरिप्रिये!। सर्वदा शङ्कमूर्त्तिस्थे! प्रसन्नार्त्तिहरे! नमः। इत्थं संपूज्य तां देवीं दद्याद्विप्राय दक्षिणाम्। कृत्वा जागरणं रात्रौ प्रभाते किञ्चिदुद्गते। रात्रौ सवाधिनीभिश्च या नेया तु जलाशये। मतौ जलाशये रत्ने मन्त्रेणैव विसर्जयेत्। अर्चिता च मया भक्त्या गच्छ देवि! सुरालयम्। मम सौभाग्यमायुष्यमरोगमनघं च। एवं यः पाण्डवश्रेष्ठ! हरिकाशीव्रतं चरेत्। प्रतिवर्षं विधानेन नारी वा भक्तितत्परा। कृत्वा तत् फलमाप्नोति तदन्येन न लभ्यते"।

परिशिष्टम्।

फाल्गुनैकादश्यामेतत् कल्पतरुः प्रभासखं० "फाल्गुनस्य सिते पक्षे एकादश्यामुपोषितः। स्नात्वा नद्यां तडागे वा वाप्यां कूपे गृहेऽपि वा। गत्वा गिरौ वने वापि यत्र वा प्राप्यते शिवा। चोरोदे मथ्यमाने तु यदा दृष्टः सुरोत्थितः। आगतस्तेन दैत्यानां तेन सामुद्रकी स्मृता। अस्मिन् दृष्टे स्थिता लक्ष्मीः सदा पितृगृहे नृप!। शिवामलकीशिखी दृष्टः सेव्यते सुरसत्तमैः। देवैर्ब्रह्मादिभिः सर्वैः शोऽसौ सेव्यतः कृतः। तत्र गत्वा हरिः पूज्यो दृष्टमूलेऽथ वा शिवा। पूज्या पुष्पैः सुगैरात्रौ कार्यं जागरणं नरैः। कृष्णाधिकमतैः कार्या फलैस्तस्याः प्रदक्षिणा। प्रदक्षिणीकृत्य ततो भोक्तव्यं तु फलं नरैः। करकं जलपूर्णं तु कर्त्तव्यं पात्रसंयुतम्। हविष्यान्नन्तु कर्त्तव्यं कथाश्रवणतत्परैः। तच्छन्ने देहिनः पापैः कल्पितैः कायसम्भवैः। देहान्ते ते नराः पूर्वं पूज्यन्ते हरिमन्दिरम्"।

एतानि व्रतानि प्रायेण हेमाद्रिव्रतखण्डोक्तानि प्रसङ्गागतान्यपि कानिचिदुक्तानि। अन्यान्यपि व्रतकाण्डोक्तानि दृश्यानि नैमित्तिकानि प्राजापत्यादीनि व्रतानि तु तत्तच्छब्दे उक्तानि दृश्यानि। [२विस्तारे च अमर।

व्रतति स्त्री व्रत-अति पृषो० वा ङीप्। १लतायाम्।

व्रतभिक्षा स्त्री व्रताङ्गं भिक्षा। उपनयनकालविहितभिक्षायां तद्विधिः संस्कारतत्त्वे दर्शितो यथा "अथ भैक्ष्यञ्चरति"। अथ शब्दस्तूष्णीमादित्योपस्थानमग्निप्रदक्षिणञ्च संसृत्य। 'प्रतिगृह्योपसितं दण्डमुपस्थाय च भास्करम्। प्रदक्षिणं परीत्याग्निं चरेद्भैक्ष्यं यथाविधि' इति मनुवचनात्। "भिक्षासमूहं भैक्ष्यं तद्धरति आहरति इत्यर्थः। "मातरमेवाग्रे ये चान्ये कुटुम्बे यावत्यो वा सन्निहिताः स्युः"। याचते इत्यध्याहार्य्यम्। कुटुम्बः स्निग्धकुटुम्बः स्वसादयः तथाच मनुः "मातरं वा स्वसारं वा मातुर्वा भगिनीं निजाम्। भिक्षेत भिक्षां प्रथमं याचेनं नावमानयेत्"। सन्निहितासद्दे गृह्यः न तु प्रतिगृहं गत्वा। (भवति! भिक्षां देहीति) ब्राह्मणभिक्षा प्रयोगः। तथा च मनुः "भवत्पूर्वं चरेत् भैक्ष्यमुपनीतो द्विजोत्तमः। भवन्मध्यन्तु राजन्यो वैश्यस्तु भवदुत्तरम्"। "आदिमध्यावसानेषु भवच्छब्दोपलक्षिता। ब्राह्मणक्षत्रियविशां भैक्ष्यचर्या यथाक्रमम्" इति याज्ञवल्क्यवचनाच्च। आचार्य्याय भैक्ष्यं प्रणिपत्य वेदयति (समर्पयति) भोरिति"। "आचार्य्याय निवेद्य प्रतिगृह्णीयादिति" शङ्खलिखवचनात्। भैक्ष्यं भोरिति निवेदनमन्त्रः। भैक्ष्यस्य संस्कारार्थत्वात् आचार्य्याय निवेद्य स्वयं तदेव भुञ्जीत। तथा च मनुः "समाहृत्याथ तद्भैक्ष्यं यावदर्थमथायया। निवेद्य गुरवेऽश्नीयात् आचार्य्यः प्राङ्मुखः शुचिः"। आचार्य्यश्च माणवकाय भैक्ष्यं प्रदाय कर्म्मशेषं समापयेत्।

व्रतसंग्रह पु० द्वन्द्वा व्रतसङ्ग्रहार्थं जातटीकायाम्। हेमच०

व्रतादेश पु० व्रतमादिश्यतेऽत्र आ+दिश आधारे ल्युट्। उपनयने तत्र हि आचार्य्येण माणवकस्य व्रतमादिश्यते।

व्रतिन् पु० व्रतमस्यास्ति इनि। १व्रतधारके २यजमाने च। अमरः।